

Едгар Аллан По
ЗОЛОТИЙ ЖСУК

ВИДАННЯ З ПАРАЛЕЛЬНИМ ТЕКСТОМ

Edgar Allan Poe
THE GOLD-BUG

Харків
«ФОЛІО»
2020

The facts in the case of M. Valdemar

Of course I shall not pretend to consider it any matter for wonder that the extraordinary case of M. Valdemar has excited discussion. It would have been a miracle had it not — especially under the circumstances. Through the desire of all parties concerned to keep the affair from the public, at least for the present, or until we had further opportunities for investigation — through our endeavours to effect this — a garbled or exaggerated account made its way into society, and became the source of many unpleasant misrepresentations; and, very naturally, of a great deal of disbelief.

It is now rendered necessary that I give the *facts* — as far as I comprehend them myself. They are, succinctly, these: —

My attention, for the last three years, had been repeatedly drawn to the subject of mesmerism; and, about nine months ago, it occurred to me, quite suddenly, that in the series of experiments made hitherto, there had been a very remarkable and most unaccountable omission — no person had as yet been mesmerised *in articulo mortis*. It remained to be seen, first, whether, in such condition, there existed in the patient any susceptibility to the magnetic influence; secondly, whether, if any existed, it was impaired or increased by the condition; thirdly, to what extent, or for how long a period, the encroachments of Death might be arrested by the process. There were other points to be ascertained, but these most excited my curiosity —

Дивний вплив месмеризму на скін чоловіка

Нікого, звісно, не думаю дивувати тим, якого розголосу набула незвичайна пригода з містером Вальдемаром. Було б дивно, якби цього не сталося, зважаючи на все те, що йому передувало. Внаслідок бажання всіх причетних до цієї справи осіб уникнути розголосу хоча б на час або доки ми не знайдемо можливостей й далі проводити експерименти (саме через наші старання зберегти його в таємниці), серед публіки поширилися облудні або перебільшені чутки, що породили безліч хибних уявлень. Ну, і зовсім природно, що це наразилося на чималу недовіру. Тепер я вимушений по-своєму викласти ті факти так, як сам їх зрозумів. Коротенько вони зводяться до такого.

Протягом останніх трьох років мою увагу не раз привертало питання месмеризму. А три місяці потому мені раптово спало на думку, що у всіх виконаних до цього часу дослідах було одне дуже важливе й незрозуміле упущення: нікого досі ще не загіпнотизовано *in articulo mortis*¹. Отже, передовсім треба було дослідити: чи в тих умовах можливий вплив дії магнетизму; ослаблений він або ж посилений; і нарешті, в якому ступені та як надовго можна затримати магнетизмом настання смерті.

Були й інші питання, але саме ці зацікавили мене найбільше — особливо останній, який може стати наслідком величезної важливості.

¹ У стані агонії (латин.).

the last in especial, from the immensely important character of its consequences.

In looking around me for some subject by whose means I might test these particulars, I was brought to think of my friend, M. Ernest Valdemar, the well-known compiler of the 'Bibliotheca Forensica,' and author (under the *nom de plume* of Issachar Marx) of the Polish versions of 'Wallenstein' and 'Gargantua.' M. Valdemar, who has resided principally at Harlem, N. Y., since the year 1839, is (or was) particularly noticeable for the extreme spareness of his person — his lower limbs much resembling those of John Randolph; and, also, for the whiteness of his whiskers, in violent contrast to the blackness of his hair — the latter, in consequence, being very generally mistaken for a wig. His temperament was markedly nervous, and rendered him a good subject for mesmeric experiment. On two or three occasions I had put him to sleep with little difficulty, but was disappointed in other results which his peculiar constitution had naturally led me to anticipate. His will was at no period positively, or thoroughly, under my control; and in regard to *clairvoyance*, I could accomplish with him nothing to be relied upon. I always attributed my failure at these points to the disordered state of his health. For some months previous to my becoming acquainted with him, his physicians had declared him in a confirmed phthisis. It was his custom, indeed, to speak calmly of his approaching dissolution, as of a matter neither to be avoided nor regretted.

When the ideas to which I have alluded first occurred to me, it was of course very natural that I should think of M. Valdemar. I knew the steady philosophy of the man too well to apprehend any scruples from *him*; and he had no relatives in America who would be likely to interfere. I spoke to him frankly upon the subject; and, to my surprise, his interest seemed vividly excited. I say to my surprise; for, although he had always yielded his person freely to my experiments, he had never before given me any tokens of sympathy with what I did. His disease was of that character which would admit of exact calculation in respect to the epoch of its termination in death; and it was finally

Розмірковуюючи, де б знайти підхожий об'єкт для такого дослідю, мені спав на гадку мій приятель містер Ернест Вальдемар, славнозвісний впорядник видавництва *Bibliotheca Forensica*² й автор (під *nom de plume*³ перекладів Валенштайна та Гаргантюа. Містер Вальдемар із 1839 року здебільшого мешкав у Гарлемі (штат Нью-Йорк), звертає (або звертав) на себе увагу насамперед своєю надзвичайною худорбою — його нижні кінцівки були дуже подібними на ноги Джона Рандольфа, а також світлими бакенбардами, що різко контрастували з темним волоссям, які багато хто через це вважали за перуку.

Він був надзвичайно нервовим, і отже, найкращим об'єктом для месмеричних дослідів.

Разів двічі або тричі я без жодних зусиль приспав його, але ті подальші наслідки, яких я міг сподіватися з огляду на його статуру, не виправдали моїх очікувань.

Я жодного разу не зміг підпорядкувати собі всю його волю. І з ясновидінням досліди не дали надійних результатів. Свої невдачі я пояснював станом його здоров'я. За кілька місяців до нашого з ним знайомства лікарі знайшли в нього сухоти. Він же звик говорити про свою близьку кончину спокійно, як про щось неминуче, що не викликає жалю.

Щойно мені впали в голову згадані вище думки, я, зрозуміло, згадав про містера Вальдемара.

Непохитну філософію того чоловіка я знав надто добре, щоб побоюватися заперечень із його боку. А рідних в Америці, які могли б утрутитися в мої плани, він не мав. Я відверто поговорив із ним на цю тему, і, на мій подив, він жваво зацікавився. Воно тим дивніше, що він завжди погоджувався піддатися моїм дослідям, проте я жодного разу не чув, щоб він їх схвалював. Хвороба його була така, що дозволяла точно визначити термін її смертельного результату. Ми домовилися, що він покличе мене приблиз-

² «Судова бібліотека» (латин.).

³ Псевдонімом (фр.).

arranged between us that he would send for me about twenty-four hours before the period announced by his physicians as that of his decease.

It is now rather more than seven months since I received, from M. Valdemar himself, the subjoined note: —

'My dear P — , You may as well come now. D — and F — are agreed that I cannot hold out beyond to-morrow midnight; and I think they have hit the time very nearly.

Valdemar.'

I received this note within half-an-hour after it was written, and in fifteen minutes more I was in the dying man's chamber. I had not seen him for ten days, and was appalled by the fearful alteration which the brief interval had wrought in him. His face wore a leaden hue; the eyes were utterly lustreless; and the emaciation was so extreme, that the skin had been broken through by the cheek-bones. His expectoration was excessive. The pulse was barely perceptible. He retained, nevertheless, in a very remarkable manner, both his mental power and a certain degree of physical strength. He spoke with distinctness — took some palliative medicines without aid — and, when I entered the room, was occupied in pencilling memoranda in a pocket-book. He was propped up in the bed by pillows. Doctors D — and F — were in attendance. After pressing Valdemar's hand, I took these gentlemen aside, and obtained from them a minute account of the patient's condition. The left lung had been for eighteen months in a semi-osseous or cartilaginous state, and was, of course, entirely useless for all purposes of vitality. The right, in its upper portion, was also partially, if not thoroughly, ossified, while the lower region was merely a mass of purulent tubercles, running one into another. Several extensive perforations existed; and, at one point, permanent adhesion to the ribs had taken place. These appearances in the right lobe were of comparatively recent date. The ossification had proceeded with very unusual rapidity; no sign of it had been discovered a month before, and the adhesion had only been observed during the three previous days. Independently of

но за добу до того моменту, коли лікарі передбачать його кончину.

Уже минуло понад сім місяців відтоді, як я отримав від містера Вальдемара таку записку, написану власноруч:

Мій дорогий П... Прошу прийти. Д. і Ф. в один голос стверджують, що мені не жити довше, як до завтрашньої опівночі. Час, мабуть, визначено точно.

Вальдемар.

Я отримав цю записку через пів години після того, як її було написано. А ще через п'ятнадцять хвилин я вже був у кімнаті вмираючого. Я не бачив його десять днів і був вражений від тої страшної зміни, що сталася в ньому за цей короткий час: обличчя його набуло свинцевого відтінку, очі згасли, а схуд він так, що кістки вилиць ледь не проривали шкіру. Його груди зовсім запали. Пульс намацувався насилу. Проте якісь фізичні сили, як і дивовижна ясність розуму, ще жевріли в ньому. Незважаючи на це, він зберіг дивовижну ясність розуму й навіть деякі фізичні сили. Він ясно говорив, без сторонньої допомоги приймав деякі ліки, а коли я ввійшов у кімнату, писав щось олівцем у записнику. Біля нього були лікарі Д. і Ф.

Потиснувши руку Вальдемара, я відвів цих джентльменів у бік і докладно розпитав їх про стан хворого. Ліва легень вже від восьми місяців як наполовину скостеніла або зашкарубла й очевидно не здатна до життєвих функцій. Верхівка правої також частково була скостеніла, а нижня частка являла суцільну масу гнійних туберкульозних горбків. У ній було кілька великих ям, а в одному місці — зрощення з ребром. Ці зміни в правій легені сталися порівняно недавно. Скостенілість протікала надзвичайно швидко; ще за місяць до того її не було зовсім, а зрощення були виявлені тільки в останніх три дні.

Крім сухот у хворого підозрювали аневризму аорти, проте скостеніння не дозволяло діагностувати його точно. На думку обох лікарів, містер Вальдемар повинен був померти

Contents

The Facts in the Case of M. Valdemar	4
Ms. Found in a Bottle.....	24
The Purloined Letter.....	46
The Pit and the Pendulum.....	84
The gold-bug	114

Зміст

Дивний вплив месмеризму на скін чоловіка (Переклад Івана Петрушевича).....	5
Рукопис, знайдений у пляшці (Переклад Богдани Носенок).....	25
Викрадений лист (Переклад Богдани Носенок)	47
Провалля та маятник (Переклад Богдани Носенок).....	85
Золотий жук (Переклад Богдани Носенок).....	115